

HAZRETİ
HATİCE
SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

Ali AKSU
EDİTÖR

Hazreti Hatice Sempozyumu Bildirileri

Editör

Ali AKSU

ISBN

978-605-5487-80-5

Kapak ve İç Düzen

Şimendifer

0346 221 11 45

Baskı

Dumat Ofset

0312 278 82 00

Sivas - 2015

BİR EŞ OLARAK HZ. HATİCE

Prof. Dr. Ünal KILIÇ*

Müminler için ilk Müslüman kadın denildiğinde olduğu gibi ezvâc-ı tâhire ve ümmehâtü'l-mü'minînin de en başta gelen seçkin siması Hz. Hatice'dir. Tebliğimizde ayrıntılarını vereceğimiz üzere Hz. Hatice İslam'a girenlerin ilki olmuştur. Yine o Peygamberimizin ilk eşi ve kendisinden çocukları olan ilk hanımıdır. Ayrıca pak neslinin devamı da yine ondan doğan çocuklarıyla gerçekleşmiştir. Yani o sadece Peygamberimiz (sav)'in eşi olduğu için değil aynı zamanda Allah Resulü'nün çocuklarının anneleri olarak pâk neslinin asıllarından biri olduğu için, dolayısıyla mecazi olduğu kadar hakikatte de bir anne olduğundan Müslümanların annesi gibidir. Bu sebeple, ondan bahsederken "Hatice anamız" şeklindeki ifade tarzı sadece mecazen değil hakikat payı da bulunan bir tarzda telaffuz edilegelmiştir. Bunlar Hz. Hatice'yi Müslümanlar nazarında önemli hâle getiren hususlardan sadece bazılarıdır, onun daha başka hususiyetleri de vardır ki tebliğimizin konusu itibarıyla biz onun eş olarak hayatını ön plana çıkarmaya çalışacağız, hayatının tamamını¹³⁹ ise ana hatlarıyla vereceğiz.

I- Hz. Peygamber'le Evlenmesine Kadar Hz. Hatice

A-Hz. Hatice'nin Doğumu, Künyesi ve Ailesi

Hiz. Hatice hem anne hem de babası bakımından Mekke'nin asaletiyle meşhur olan Kureyş kabilesine mensuptur. Fil yılından 15 sene önce, takriben miladi 556'da doğduğu daha çok kabul edilmekle birlikte

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

¹³⁹ Hz. Hatice'nin hayatını konu edinen iki detaylı makale için bkz., Ömer Sabuncu, "Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı ve Kişiliği", *Diyanet İlmî Dergi*, cilt 45, sayı: 2, yıl: 2009, ss.49-72; Kadriye Erdemli, "Hz. Hatice", *Diyanet İlmî Dergi*, cilt 45, sayı: 1, yıl: 2009, ss.27-44.

onun bundan geç bir tarihte doğmuş olabileceği, dolayısıyla onun Peygamberimizle evlendiğinde 40 değil çok daha küçük yaşta olduğuna dair bilgilere kaynaklarda sıkça rastlanılmaktadır. Bununla birlikte tebliğimizin asıl konusu bu olmadığı için Hz. Hatice'nin tam olarak hangi tarihte doğduğu ve evlendiğinde kaç yaşlarında olduğu hususuna girmek yerine onun ailesi ve diğer konulara kısaca değinmek istiyoruz.

Hz. Hatice'nin babası Huveylid b. Esed b. Abdiluzza b. Kusay'dır. Annesi ise Fatıma bnt. Zâide b. Esam b. el-Herem'dir. Kureyş'in Benî Esed koluna mensup olan Hz. Hatice'nin nesebi, babası cihetiyle Kusay b. Kilâb'ta, annesi itibarıyla ise Lüey b. Gâlib'te Hz. Peygamber'in soyu ile birleşmektedir.¹⁴⁰ Dolayısıyla Hz. Hatice, hem anne hem de baba tarafından Hz. Peygamber ile aynı soydan¹⁴¹ gelmektedir.

İslamiyet'ten önce iffetli bir hayat sürmesi sebebiyle hemşerileri tarafından "Tâhire"¹⁴² (Temiz Kadın) diye nitelendirilen Hz. Hatice ticaret sahasındaki çalışmalarından dolayı da "Tâcire" (Tüccar Kadın) olarak lakaplandırılmıştır. Bunlardan başka onun Hz. Peygamber'in en büyük ve en uzun süre evli kaldığı eşi olmasından dolayı "Kübrâ"¹⁴³, ikinci evliliğinden olan kızı Hind'e nispetle "Ümmü'l-Hind"¹⁴⁴, Peygamberimizden olan ilk çocuğu Kasım'a nisbetle "Ümmü'l-Kasım", ve toplumundaki saygın konumundan dolayı da "Seyyidetü Nisâ-i Kureyş"¹⁴⁵ (Kureyş kadınlarının hanımefendisi) şeklinde künyelendirildiği anlaşılmaktadır. Bu künyelere ilaveten Hz. Peygamber'i tereddütsüz ve derhâl tasdik etmesi sebebiyle Hz. Ebu Bekir'e "es-Siddîk" denildiği gibi Hz. Hatice'ye de "es-Siddîka" denilmiştir.¹⁴⁶ Nübüvvet görevini alıp tebliğe memur kı-

¹⁴⁰ Nesebi hakkında bkz., İbn İshak, s.82; İbn Hişam, I, 205; İbn Sa'd, VIII, 14; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 78.

¹⁴¹ Halebî'ye göre Ümmü Habîbe ve Hatice Peygamberimizin en yakın akrabaları olan zevcelelidir. Ancak Hz. Hatice Peygamberimize neseb bakımından daha yakındır. *es-Siretü'l-Halebiyye (İnsânu'l-Uyyûn)*, I, 137. Bu konuda ayrıca bkz., Muhammed b. Yusuf ed-Dımaşkî, *Ezvâcu'n-Nebî*, thk., Muhammed Nizamuddin el-Fetih, Dımaşk 1413/1992, s.27.

¹⁴² Ebû Ubeyd b. Kasım b. Sellâm, *Kitabu'l-Ensâb*, s.197; Kutâme el-Makdisî, *et-Tebyin fi Ensâbi'l-Kureşiyîn*, s.71. Süheylî, Hz. Hatice'nin bu şekilde anılmasının İslam öncesinde ve sonrasında olduğundan bahsetmektedir. *Ravdu'l-Unuf*, II, 244.

¹⁴³ M. Yaşar Kandemir, "Hatice", *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 465.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, VIII, 15.

¹⁴⁵ Süheylî, II, 244.

¹⁴⁶ Zürcânî, I, 444.

İnan Hz. Peygamber'i bir an bile tereddüt etmeden tasdiki sebebiyle Hz. Hatice'ye de "es-Sıddıka" denilmesi söz konusu olmuştur ki o, bu unvanı herhâlde Hz. Ebu Bekir'den çok daha önce hak etmiş bir kimsedir.

B- Fiziki ve Ahlaki Özellikleri

Cahiliye toplumunda adı çirkinliklere karışmayan ve bu sebeple de kendisine "Tâhire" denilen Hz. Hatice, akrabalık bağlarına önem veren, yakınlarıyla ilişkilerini daima sıkı tutan bir kadındır. Nitekim çocuklarına genellikle akrabalarından olan kimselerin isimlerini vermiş, yine benzer şekilde kızlarını da kendisinin ya da eşinin yakın akrabalarıyla evlendirmeye gayret göstermiştir. Özellikle akrabalık hususunda sadece kendisine akraba olanları değil eşine akraba olanları¹⁴⁷ da gözetmeye çalışmıştır.

C- İslamiyet'ten Önce Hz. Hatice'nin Çevresi ve Toplumdaki Konumu

Cahiliye döneminde kadının kabilesi içerisinde olduğu gibi sosyal çevrede de hiçbir değeri yoktu. Kız çocuklarının bir utanç vesilesi sayılıp hangi yaşta olursa olsun kadınların her türlü kötü muameleye maruz bırakıldıkları, sosyal alanda olduğu kadar hukuk önünde de asla kendilerine söz hakkı tanınmayan bu kesim, asabiyet gereği kabileye mensup olan diğer kimselerin yararlandığı haklardan da asla yararlanamıyorlardı. Bununla birlikte bazı kadınların kişisel kabiliyetleri ve akrabalarının kabile içerisindeki konumlarıyla ilintili olarak toplumda ön plana çıktıkları nadiren de olsa görülen bir husustu. Asil ve zengin kimselerin eşleri ve kızları itibarlı sayılmaktaydılar. Ebû Süfyan'ın karısı, Emevi Devleti'ni kuran Muaviye'nin annesi Hind bnt. Utbe, Ebû Leheb'in eşi Ümmü Cemîle bu anlamda ismi ilk akla gelen kimselerdir. Bu kadınlar, söz konusu itibarlarını Hz. Peygamber ve İslam aleyhinde olacak şekilde kullanmışlar, asabiyet gereği eşleri Hz. Peygamber'in yanında yer almaları

¹⁴⁷ Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Hz. Ali'yi evine almasına destek olmuş, kılıktan dert yanan ve yardım talebinde bulunan sütanesi Halime'ye de yüklü miktarda yardımda bulunmuştur. Kızlarından ikisini Hz. Peygamber'in amcası Ebû Leheb'in iki oğluna nişanlamış olması vb.

gerekirken onları etkileyerek aralarındaki akrabalık bağlarına rağmen Hz. Muhammed'in karşında yer aldırmuşlardır. Özellikle Hind bnt. Utbe sadece kocası Ebû Süfyan'ı etkilemekle kalmamış Bedir Gazvesi'nin intikamının alınması için Uhud savaşına çıkan Mekkeli müşriklerin arasında diğer kadınlarla birlikte yer alarak onları daha canla başla savaşmaları için kıskırtıcı bir rol oynamıştır.

Hz. Hatice de aynı dönemde gerek ailesinden elde ettiği kazanım gerekse kişisel kabiliyeti ile toplumda güçlü bir konuma yükselebilmüş kadınlar arasına girmeyi başarmıştır. Başarılı bir tüccar olarak Arap yarımadasının kuzey ve güney bölgelerine adamları vasıtasıyla düzenlemiş olduğu kervanların bazen tüm Kureyşlilerinkine denk olacak kadar büyük olduğu¹⁴⁸ anlaşılmaktadır. Yani Kureyşlilerden pek çok kimsenin ancak ortaklaşa bir şekilde düzenleyebilecekleri büyüklükteki kervanı onun tek başına sefere gönderebildiği görülmektedir. Bu durum kadının her bakımdan hor görüldüğü toplumda gelenekleri aşan bir husustu. Benzer şekilde ticari faaliyetlerini nasıl sürdüreceği, kiminle çalışacağı, evleneceği şahsı belirlemesi, İslam'a girmeye kendi başına karar vermesi, kızı Zeyneb'in evliliğinde aktif olarak rol alması¹⁴⁹ gibi olaylar Hz. Hatice'nin toplumda bir kadın olmasına rağmen kendisine önemli bir mevki sağladığının göstergelerindendir.

Hz. Hatice, Peygamberimiz (sav) ile evliliğinden sonra da hem ailesi hem de yaşadığı şehirdeki saygın konumunu muhafaza etmiş; kocası, çocukları, eşi ve kendisinin akrabaları ile etrafındaki insanların saygı gösterip görüşlerine itibar ettiği bir kadın olmuştur.

Hz. Hatice'nin Cahiliye döneminde bu denli itibarlı bir konuma yükselmesi ve kendisinden saygıyla bahsettirmesinde kişiliğinin önemli rolünün olduğundan bahsetmiştik. Bu kişiliğin oluşmasında etkili olan hususlar hakkında bilgi vermek uygun olacaktır.

Hz. Hatice'nin ailesine mensup pek çok kimsenin Cahiliye anlayışlarından rahatsızlık duyarak Hak ve hakikati bulma teşebbüsünde buldukları anlaşılmaktadır. Bunlar; Osman b. Huveyris, Varaka b. Nevfel, Hüveylid b. Esed, Hakîm b. Hizam ve Ninovalı Addâs'dır.

¹⁴⁸ Şâmî, II, 214; Mevdûdî, II, 256.

¹⁴⁹ Nevevî, *Sahîhu Müslim Şerhi*, III, 413.

Kaynaklarda Hanîfler arasında isimlerine yer verilen Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Zeyd b. Amr ve Osman b. Huveyris¹⁵⁰ gibi şahıslar İslamiyet'in doğmasından önce bir araya gelerek Kureyş putperestliğinin batıl olduğu, dedeleri Hz. İbrahim'in dininin tevhid esasına dayandığı kanaatinde birleşmişlerdir. Ayrıca bu şahıslar, bu dinin esaslarını tespit etmek üzere çeşitli ülkelere dağılmışlar¹⁵¹, Suriye tarafına yaptıkları seyahat neticesinde Hristiyanlığı seçmişlerdir. Suriye'ye yaptıkları seyahat esnasında Bizans kralının huzuruna kadar çıkan Osman b. Huveyris, imparator tarafından takdir edilerek Mekke'de bir devlet kurmakla görevlendirilmişse de onun bu doğrultudaki teşebbüsleri, Mekkelilerin direnmesi karşısında sonuçsuz kalmıştır.¹⁵²

Benzer şekilde Hz. Hatice'nin mensubu bulunduğu kabilede olan Varaka b. Nevfel de Suriye bölgesine yaptığı seyahat esnasında haniflikten vazgeçerek Hristiyanlığı benimsemiş bir kimsedir. Hz. Hatice'nin amcasının oğlu olan Varaka'nun hangi din üzere öldüğü tartışmalı bir konudur. Mekke'deki en meşhur hanîflerden olan Varaka bazı şiirlerinde kendisinin Zeyd b. Amr'ın inancına uyduğunu anlatmaktadır. Zeyd b. Amr'ın da, Suriye yolculuğu sonunda Yahudiliğe veya Hristiyanlığa geçmek yerine İbrahim'in dinine bağlı kalmayı tercih ettiği bilindiğine göre Varaka'nun da muvahhid olarak öldüğü ileri sürülebilir.¹⁵³ Onun putlar adına kesilmiş kurban etlerini yemediği ve içki içmediği, putperestlikten Hristiyanlığa geçtiği, okuma yazma bildiği, İncil'i okuyup onu Arapça veya İbranice yazdığı rivayet edilmektedir. İleride de temas edileceği üzere Hz. Hatice, amcasının oğlu olan ve kendisiyle evlenmesi uygun görülen ancak gerçekleşmeyen Varaka b. Nevfel'den

¹⁵⁰ İbn Hişam, I, 242.

¹⁵¹ İbn Hişam, I, 242-243.

¹⁵² İbn Hişam, I, 243.

¹⁵³ Ebu Zehra, I, 309-310. Varaka, Hz. Peygamber'in vahiy aldığı ilk günlerde onun durumunu doğru teşhis etmekle birlikte muhtemelen yeni peygambere imanını açıkça ifade edecek bir tebliğ ortamı meydana gelmeden ölmüştür. Zira kendisinin Resûl-i Ekrem'in veya Müslümanların yanında bulunduğu, Müslümanlığını gösteren herhangi bir amel ortaya koyduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Nitekim Resûlullah'ın, kendisine iman eden Varaka'yı cennette ipek elbiseler içinde gördüğünü söylediğine dair rivayetler zayıf kabul edilmiş (İbn Asâkir, LXIII, 7), Varaka da kendiliğinden tevhid inancına ulaştıkları için cennete gidecekleri kabul edilen fetret ehlinden sayılmıştır (DİA, XII, 475). Ahmet Önkal, "Addâs, DİA, İstanbul 1988, I, 355.

etkilenmiş, onun dini yaşamı ve bu doğrultudaki bilgisini gözlemlemiştir. İlk vahyin sarsıntısını yaşayan Hz. Muhammed'in karşılaştığı durum hakkında onun bilgisine müracaat etmesi de söz konusu gözlemlerinin bir neticesi olmalıdır.

Yine Benî Esed kabilesinden olan Hakîm b. Hizâm da Hz. Hatice ile aynı kabileye mensuptur. Hakîm, Hz. Hatice'nin yeğeni ve Zübeyr b. el-Avvâm'ın amcasının oğludur. Bî'setten önce Hz. Muhammed'in yakın arkadaşı olan Hakîm b. Hizâm, Müslüman olmadan önceki yaşamında zengin olduğu kadar cömertliği ile de tanınan iyi bir tacirdir.¹⁵⁴ Hakîm'in 100 köle azat ettiği ve fakirlere 100 deve bağışladığı nakledilmektedir. Hakîm'in Müslüman olduktan sonra da hayır işlerine devam ettiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁵ Onun boykot altında zor günler yaşayan Haşimoğulları ve Müslümanlara yardım etmek üzere bir deve yükü erzakı Şi'bi Ebî Tâlib'e gönderdiği ve bundan haberdar olan Ebû Cehil ile tartıştığı da bilinmektedir.

Musul civarındaki şehirlerden Ninovalı Addâs, bir Hristiyan olup Mekki Utbe b. Rebia veya Şeybe b. Rebia'nın kölesiydi. Addâs'ın da Hz. Hatice ile yakınlık içerisinde olduğu, ilk vahyin dehşetini yaşayan Hz. Peygamber'in başından geçenleri Varaka'dan önce Addâs'a anlatan Hz. Hatice'nin onun sözleriyle önce kendisinin sonra da Hz. Peygamber'in teselli bulduğu rivayetler arasında yer almaktadır.¹⁵⁶ Hz. Hatice'nin bütün kölelere olduğu gibi Addâs'a da iyiliklerde bulunduğu, onu tanıyarak, özellikle bir Hristiyan olan amcasının oğlu Varaka ile olan yakınlığı Addâs'dan haberdar olduğu, bundan dolayı da kocasının başından geçenler hususunda onun görüşüne müracaat etmiş olabileceği söylenebilir.

Huveylid b. Esed, Hz. Hatice'nin babasıydı. Kureyş'in eşrafından olan Huveylid'in Ficâr savaşlarında öldüğü ifade edilmektedir. Onunla ilgili olarak kaynaklarda kayda değer pek bilgiye rastlanılmamakla beraber Yemenli Hımyeri lideri Tubbâ'nın Hacerü'l-esved'i Kâbe'deki yerinden alarak memleketine götürmek istemesi karşısında Huveylid'in

¹⁵⁴ Zeyd b. Hârise'yi henüz küçük yaşta bir köle iken satın alıp halası Hz. Hatice'ye hediye etmiş, Hz. Hatice de onu Resûl-i Ekrem'e vermişti. İbn Hişam, I, 266.

¹⁵⁵ İbrahim Sarıçam, "Hakîm b. Hizâm", İstanbul 1997, XV, 187.

¹⁵⁶ Kehhâle, I, 328; Önkal, "Addâs, DİA, I, 355.

Kureyşlileri organize ederek ayaklandığı, bunun üzerine Tubbâ'nın söz konusu fikrinden vazgeçerek Hacerü'l-esved'i yerinde bırakarak Yemen'e dönmek zorunda kaldığı rivayet edilmektedir.¹⁵⁷

Yukarıda isimleri ve Hz. Hatice ile olan akrabalık ilişkileri hakkında bilgiler verilen kişilerin yaşadıkları dönemlerde toplumda saygın konumda oldukları, daha ziyade dini- manevi sahalarda adlarından söz ettirdikleri anlaşılmaktadır. Bu kimselerin Cahiliyenin dini anlayışları yerine yeni arayışlar içerisinde buldukları, bazılarının hanifliği ve/veya Hristiyanlığı benimseyerek Cahiliyenin yanlış anlayışlarından kendilerini korumaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla etrafında yer alan bu kimselerin de tesiriyle Hz. Hatice, kadınların hor görülüp ikinci sınıfa itildikleri, her türlü çirkin işin yaygın bir şekilde işlenip takdir gördüğü bir toplumda kendisine saygın bir konum sağlamıştır. Hz. Hatice, irtibat içerisinde bulunduğu şahısların da desteği veya üzerindeki olumlu etkileriyle Müslüman olana kadarki yaşamında adından kötü bir şekilde bahsettirecek olaylar içerisinde yer almamayı başarmıştır. Dürüstlük, cömertlik ve güvenilirliği ile kendisini toplumda ispat etmiş, bu sebeple de pek çok kimse tarafından evlilik için aday olarak görülmüş bir kimse olmuştur.

D- Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber (sav)'den Önceki Evlilikleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hz. Hatice'nin öncelikle amcasının oğlu Varaka b. Nevfel ile evliliği uygun görülmüşse de¹⁵⁸ kaynaklarda belirtilmeyen bir sebeple bu evlilik gerçekleşmemiştir. Bundan sonra o, Resûl-i Ekrem'den önce iki evlilik yapmış, ancak her iki evlilik de kocalarının vefatı sebebiyle son bulmuştur.

Ölen iki kocası da Mekke'nin önde gelen ailelerine mensup, ticaretle uğraşan ve çok zengin kişilerdir. Bunlar vefat edince Hz. Hatice'ye yüklü miktarda miras bırakmışlardır. Tabi ki buradan Hz. Hatice'nin sahip olduğu zenginliğin tamamıyla vefat eden kocalarından kalan mirastan kaynaklandığı anlaşılmamalıdır. Zira Hz. Hatice, daha önce de ifade ettiğimiz üzere bir kadın olmasına rağmen tâcire lakabını hak edecek de-

¹⁵⁷ Süheylî, II, 239; Halebî, I, 138.

¹⁵⁸ Kandemir, "Hatice", DİA, XVI, 465.

recede iyi bir tüccar olmayı başarmış, ticari kabiliyet ve bununla gerçekleştirdiği faaliyetlerle Mekke toplumunda pek çok kimsenin ancak ortaklaşa düzenleyebileceği kervanları tek başına oluşturarak sefere gönderme¹⁵⁹ başarısını göstermiştir.

Hz. Hatice'nin ilk iki eşiyle evliliğinin ne kadar sürdüğüne dair kaynaklarda herhangi bir rivayete rastlayamadık, ancak onun evliliklerinin kısa sürdüğünü söyleyebiliriz.

Hz. Hatice, önce Ebû Hâle Hind b. en-Nebbâs ile onun vefatından sonra da Atik b. Âiz ile evlendi.¹⁶⁰ Her ne kadar bazı kaynaklarda Hz. Hatice'nin ilk evliliğinin Atik'le olduğuna dair bazı görüşler varsa da daha çok tercih edilen ve sahih sayılan görüşe göre onun ilk evliliği Ebû Hâle ile olmuştur.

Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber (sav) ile evlenmeden önce yaptığı evliliklerden doğan çocuklarının sayısı ve isimleri konusunda kaynaklarda farklı rivayetler vardır. Hz. Hatice'nin Ebû Hâle ile olan ilk evliliğinden, İbn İshak'a göre¹⁶¹ biri erkek diğeri kız iki çocuğu, İbn Sa'd'a göre ise Hind ve Hâle adında ikisi de erkek çocuğu,¹⁶² Atik b. Âiz ile olan ikinci evliliğinden ise Hind isimli bir kız çocuğu olmuştur.¹⁶³ Üçü de İslam'ı kabul edip Hz. Peygamber'in ashâbı olmuşlardır.¹⁶⁴

Hz. Hatice'nin Ebû Hâle'yle evliliğinden; Hz. Muhammed (sav)'in terbiyesinde yetişip onun şemailine dair rivâyeti ile tanınan Hind'in siyer ve hadis literatürlerinde ismine daha sık rastlanılmaktadır.¹⁶⁵ Hind b.

¹⁵⁹ İbn Hacer, el-İsâbe, VII, 601; Kehhâle, I, 326; Kettânî, II, 258.

¹⁶⁰ Bazı kaynaklarda "Ayiz" olarak geçmektedir. Bk. İbn Seyyidinnâs, Uyûnü'l-Eser fi Funûni 'l-Meğâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer, Kahire 1413/1992, I, 119. Hz. Hatece'nin ilk önce hangisi ile evlendiği konusunda değişik görüşler bulunmaktadır. Bu konuda bkz., İbn Hacer, VII, 600; Muhibbiddin et-Taberî, *es-Semti's-Semûn fi Menâkibi Ümmehâtü'l-Mü'minîn*, Beyrut 1418/1997, s. 6-17.

¹⁶¹ İbn İshâk, s. 229; İbn Hişâm, I, 187; Taberî, I, 411.

¹⁶² İbn Sa'd, VIII, 12; Makrizî, Hind ve Hâris isminde iki erkek çocuğu olduğunu rivayet etmektedir. İmtâu'l-Esmâ, VI, 27; Zürkânî, Muhammed b. Abdilbaki b. Yusuf el-Misrî, Şerh Ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniye, thk. Muhammed Abdülaziz Halidî, Beyrut 1417/1996, IV, 364.

¹⁶³ İbn Sa'd, VIII, 11.

¹⁶⁴ İbn Hişâm, I, 187.

¹⁶⁵ Muhibbiddin et-Taberî, s.35; es-Sâlihî ed-Dımaşkî *Ezva'cu'n-Nebî*, s.65. Hz. Hasan dedesi Resûlullah'ın şemâiline dair bir rivayeti Hind b. Ebî Hâle'den naklederken ondan dayım Hind diye bahsetmektedir. BKz., Zürkânî, I, 373; Kettânî, III, 240.

Hâle'nin babalığıyla beraber bulunduğu dönemde Hz. Peygamberi çok sevdiği, Müslüman olduğu ve vefatına kadar İslam uğrunda çok önemli hizmetlerde bulunduğu dair kaynaklarda çok sayıda rivayet zikredilmektedir. Bu hizmetlerinin yanı sıra onun Peygamberimizin şemâiline dair ayrıntılı ve gerçekten çok güzel ifadelerle naklettiği bilgiler Hind'in üvey babasını derin bir muhabbet ve hayranlıkla yakından izlediğini ve onun fiziki özellik ve güzelliklerini aklında tutarak samimane duygu ve ifadelerle rivayetine yansıttığını göstermektedir. Üvey babanın sevilmesinde elbette ki Hz. Peygamber'in kendisi gibi yetim olan bu çocuklara tavrı etkili olmuştur, ancak bir anne olarak Hz. Hatice'nin eski eşlerinden olan çocuklarına üvey babalarını sevdirmeye hususundaki gayretlerin olduğunu da göz ardı etmemek gerekmektedir.

İlk evliliğinden Hind ve Hâle isminde iki erkek, ikinci evliliğinden de Hind isminde bir kız olmak üzere toplamda üç çocuğu olan Hz. Hatice, bu eşlerinin vefatları sebebiyle üç çocukla dul kalmıştır.

İki defa evlenip üç çocukla dul kalan Hz. Hatice asaleti, güzelliği, zenginliği ve kültürlülüğü ile Mekkeli pek çok kimsenin hayranlığını kazanmıştı. Bu sebeple de onunla evlenmek isteyen çok sayıda Mekkeli ona talip olmasına rağmen o bu talepleri reddetmiştir. Hz. Hatice'nin evlilik taleplerini kabul etmemesinde yetim kalan üç çocuğu ile daha yakından ilgilenmek istemesi ve gerçekten toplum standartlarına göre büyük boyuta ulaşmış olan ticari faaliyetlerini belli bir düzene koymak istemesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.¹⁶⁶ Yetimin horlanıp haklarının gasp edildiği bir toplumda yetimlerini daha çok dert edinen Hz. Hatice'nin bu anlamda çocuklarını hor görmeyecek ve haklarını ellerinden almak için uğraşmayacak birisini bulmak için kendisine gelen ilk teklifleri reddettiği de akla gelmektedir. O, sadece hisleri ile hareket ederek duygusal bir evlilik yapma çağını geçirmiş bir yaş ve durumdaydı, onun şimdi duygusal olmakla birlikte mantıklı da olan bir evliliğe ihtiyacının olduğu bu sebeple de acele etmek istemediği, ince eleyip sık dokuduğu anlaşılmaktadır.

¹⁶⁶ Mahmud Mehdî el-İstanbulî- Mustafa Ebu'n-Nasr eş-Şelebî, *Nisâun Havle'r-Resûl*, Dimaşk 1415/1995, 37; Ahmet Halil Cuma, *Nisâtu Ehli'l-Beyt fi Davi'l-Kur'ân ve'l-Hadis*, Dimaşk 1415/1994, s.26.

II- Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber İle Evliliği

Hz. Hatice Peygamberimizle evlenmeye onu ticari ilişkileri dolayısıyla yakından tanıdıktan sonra karar vermiştir.

Esasen Hz. Peygamber daha küçük yaştan itibaren ticari faaliyetlerin içerisinde yer almıştır. Onun dokuz yaşında iken amcası Ebû Talib ile birlikte Suriye'ye giden kervanda yer aldığı bilinen bir gerçektir. Diğer taraftan Hz. Muhammed amcalarından Zübeyr b. Abdulmuttalib ile birlikte Kureyşlilerin kervanına katılarak Yemen'e gittiğinde henüz çok küçük bir çocuktur. Söz konusu seyahatlerin onun ticari bakımdan olduğu kadar kültürel yönlerden de tecrübe kazanmasında etkili olmuştur. Hz. Muhammed, evlenene kadar kendisine kol kanat geren ve bakımını üstlenen amcasının evinde yaşadığı dönemde ailenin geçimine katkı sağlamak için elinden geleni yapmıştır. Bu maksatla o, amcasının sürüsünü otlatmanın yanı sıra Ebû Tâlib'in özellikle Suriye veya Yemen'den getirdiği malları toptan satamadığı zamanlarda perakende satışlarında ona yardımcı olmak suretiyle boş durmak yerine gücü yeten işlerde çalışarak hem tecrübe kazanmış hem de nüfusu kalabalık olan amcasının geçimine katkı sağlamıştır.¹⁶⁷

Mekke vadisinin sudan mahrum bulunması sonucu burada ziraat yapılamıyordu.¹⁶⁸ Tarihçiler, Hz. Peygamber'in ailesi için de bir imalat yahut sanat dalıyla uğraşan meslek sahipleri hakkında malumat vermemektedirler. Bunun dışında geriye sadece ticari konular kalıyordu.

Kervanlar düzenleyip ticari faaliyetlerde bulunmak ticaretten anlayan her Mekkelinin yapabileceği bir iş değildi. Zira bu dönemde ticaret gerçekten risklerle dolu bir meslekti. Kervanlarla çıkılan ticari seferler her zaman istenildiği gibi sonuçlanmıyordu, yol boyunca karşılaşılan bir takım güçlükler sebebiyle kervan düzenleyen kimsenin sadece tecrübeli olması yetmiyor gerektiğinde desteğine müracaat edeceği bir sermayeye veya en azından yardımına başvurabileceği bir ortağa ihtiyacı da söz konusu olabiliyordu. Yol kesen eşkıyanın yağmacılık tehlikesi bir yana, uzun süren seyahatler esnasında yük develeri, bazen yarı yolda ölebili-

¹⁶⁷ Hamidullah, I, 48. Hamidullah ayrıca Ebû Tâlib'in Mekke'de bir ticarethaneye sahip olduğundan bahsetmektedir. Bkz., *İslam Peygamberi*, I, 48.

¹⁶⁸ Mekke'nin bu durumu bir Kur'an ayeti ile de belirtilmektedir. Bkz., İbrahim 14/37.

yorlardı. Kervanda çalışan işçilere ve hayvanlara ait masraflar, yurttakineler nispetle daha da yüksek meblağlara varıyordu. Aynı zamanda muhafız kıtaları, gümrükler ve daha birçok görünmez masraflar için nakdi ödemeler yapmak icap ediyordu.”¹⁶⁹

Yukarıdaki sebeplerle müstakil olarak ticari kervan tertip etmek, büyük bir sermayeyi gerektiriyordu. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber’in gençlik yıllarında bu nitelikte bir sermayesi yoktu. Bu noktada kader-i ilahinin imdadına yettiği görülmektedir.

A- Hz. Hatice’nin Hz. Peygamber’le Tanışması ve Ticari Ortaklığının Başlaması

Daha önce de ifade olunduğu üzere Hz. Muhammed, çoluk çocuğu fazla olan amcasına yardım etmek için küçüklüğünden beri hem kendilerinin, hem de Mekkelilerin koyunlarını gütmüş, bu arada başka işler de yapmıştır. Ama özellikle 20-25 yaşlarına gelen bir genç olarak koyun gütmesi ve benzeri işler onun için yeterli olamazdı. Zira bundan böyle evinde kaldığı amcasına maddi destekte bulunmasından başka kendi hayatını düzenlemesi, ev bark sahibi olması için daha güvenli ve düzenli bir rızık elde etmesi gerekmektedir. Böylesi bir gelir ise dönemin Mekkelilerinde daha ziyade ticaretle elde edilebilirdi. İmadüddin Halil’in de belirttiği¹⁷⁰ gibi Ebû Tâlib de bu şekilde düşünmüş olmalıdır ki, bu maksatla yeğeni Hz. Muhammed (sav)’e belki çok kâr eder diye Hz. Hatice’nin ticaretine katılıp hissedar olmasını teklif ve teşvik etmiştir.

Hz. Peygamber, yetişme çağında gerçekleştirdiği ticari faaliyetlerinde gayet başarılı olmuş olmalı ki güvenli bulduğu kişilerle ortak ticaret yapan Hatice bnt. Huveylid’in dikkatini çekmiştir.

Hatice (ra), mudârebe (sermaye birinden emek diğerinden olmak üzere kurulan ortaklık) usulüyle ticaretten anlayan kişilerle anlaşarak ticaretini sürdürüyordu.¹⁷¹ Dahlan’ın belirttiğine göre Hz. Hatice kervan-

¹⁶⁹ Hamidullah, I, 56.

¹⁷⁰ İmadüddin Halil, *Muhammed Aleyhisselam*, çev., İsmail Hakkı Sezer, Konya 2003, s.46.

¹⁷¹ İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; İbn Sa’d, I, 131; Taberî, II, 34-35. Ayrıca bkz., Hamidullah, I, 57; M. Yaşar Kandemir, “Hatice”, *DİA*, XVI, 465.

nın sevk ve idaresine memur ettiği şahsa hem belirli bir ücret hem de kârdan belli oranda hisse veriyordu.¹⁷²

Tanıdıklarının tavsiyesi üzerine, çevresinde üstün ahlak sahibi ve güvenilir bir genç olarak bilinen Hz. Muhammed ile ortaklık antlaşması yaptı.

Bahsi geçen ortaklığın kimin teşebbüsüyle gerçekleştiği hususunda kaynaklarda değişik bilgiler bulunmakla birlikte¹⁷³ bizim çalışmamızın maksadı bakımından zikredilmesi gereken husus şudur ki Hz. Peygamber, Hz. Hatice tarafından sermayesi verilerek hazırlanan ticaret kervanlarına iştirak etmiş ve gayet de büyük kârlarla geri dönmüştür.¹⁷⁴

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile sürdürdüğü ortaklık süresince birkaç kervan tertip ettiği görülmektedir.¹⁷⁵ Söz konusu kervanlar neticesinde Hz. Peygamber'e olan güveni daha da artan Hz. Hatice, nihayet onu Suriye'ye müteveccihen gönderilecek müstakil ve büyük sermayeyle oluşturulan bir kervanın idaresine geçirmiştir.¹⁷⁶

¹⁷² Ahmed Zeyni Dahlan, *es-Siretü'n-Nebeviyyeti ve'l-Âsârü'l-Muhammediyye*, (Halebî'nin es-Siretü'l-Halebiyye isimli eserinin kenarında), Beyrut trz., I, 104.

¹⁷³ İbn Sa'd'ın hocası Vâkıdî'ye dayanarak naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber'in 25 yaşlarında olduğu bir dönemde, amcası Ebû Tâlib Peygamberimize, geçim şartlarının ağırlaştığından, kendisinin de çalışmayacak derecede yaşlandığından yakınmış; Hatice bnt. Huveylid'in tertip ettiği kervanlarda şayet isterse ücret mukabilinde görev alabileceğini telkin etmiştir. Bu konuşmanın hemen sonrasında Hatice'nin yanına giden Ebû Tâlib, bu konuda Hatice ile bizzat görüşerek yeğenin diğer görevlilerin aldığı için iki mislini almak şartıyla kervana iştirak edebileceğini söylemiş, Hatice de bu teklife razı olmuştur. Bu konuda bkz., İbn Sa'd, I, 129. Hamidullah'ın da aynı kanaatte olduğu anlaşılıyor. Bkz., *İslam Peygamberi*, I, 57-58. Diğer taraftan mudarebe yöntemiyle ticaret yapan Hz. Hatice, Hz. Muhammed'in dürüstlüğü, güvenilirliği ve ticari tecrübelerinden diğer Mekkeliler gibi haberdar olduktan sonra bizzat haber göndererek ondan kervanının başına geçmesini isteyerek diğerlerine verdiği ücretin iki mislini (görevlendirdiği diğer şahıslara sefer başına iki genç deve ücret mukabili verirken ona dört genç deve vermeyi kabul etmişti) vereceğini de vadetmiştir. Geniş bilgi için bkz., İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; Taberî, II, 35; İbnü'l-Esir, II, 39; Halebî, I, 132-133; Watt, s.45. Kandemir'e göre ise Hatice bnt. Huveylid, yakınlarının tavsiyesiyle böyle bir ortaklığı gerçekleştirmiştir. Bkz., "Hatice", *DİA*, XVI, 465.

¹⁷⁴ İbn İshak, 81-82; İbn Hişam, I, 2012-203; İbn Sa'd, I, 129-131; Taberî, II, 34-35; Muhibbidin et-Taberî, s.19. Ayrıca bkz., Hamidullah, I, 56-59.

¹⁷⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz., Hamidullah, I, 57; Celal Yeniçeri, "Peygamber Ailesinin Gelirleri ve Geçimi", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*, ed. Vecdi Akyüz, İstanbul 1994, I, 320, Yüksel, s. 141.

¹⁷⁶ İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; İbn Sa'd, I, 129; Taberî, II, 35; Hamidullah, I, 57. Sarıçam'a göre ikisi de Mekkeliler olduğu için Hz. Hatice ile Hz. Muhammed birbirlerini tanıyorlardı,

Halebî'ye göre Hz. Muhammed, Hz. Hatice namına beş sefere katılmıştır. Beş seferin dördü Yemen bölgesine, birisi ise Suriye'ye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Yemen'e sevk edilen kervan Suriye'ye nazaran daha kısa zamanda ticareti sonlandırıyor ve kısa sürede dönüyordu. Herhâlde bu sebeple Suriye'ye gönderilen kervandan daha az kârla dönüyordu. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Muhammed, Yemen civarına gönderilen ve daha az sermayeyi gerektiren ticari teşebbüslerde denendikten sonra Hz. Hatice tarafından daha kapsamlı Suriye kervanının başına getirilmiştir.¹⁷⁷

Söz konusu ticari seferin sonunda Hz. Hatice'nin evvelce gönderdiği kervanlardan daha fazla kâr elde ettiği ve sefer dönüşünde Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evliliğinin gerçekleştiği de kaynaklarda ortak olarak zikredilen bir husustur.¹⁷⁸

B- Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber İle Evlenmeye Karar Vermesi

Belki de bu ticaret sonucu elde edilen kardan daha çok Hz. Hatice, gerek yol boyunca gerekse ticari faaliyetleri esnasında Hz. Muhammed'in tavır ve davranışlarını merak etmiş ve onun kişiliğiyle ilgili net bilgiler ve kesin kanaat elde etmeyi planlamıştı. Kendi namına müteaddit defalar ticaret yapan Hz. Muhammed'le olan ticari ilişkiler dolayısıyla onu yakından tanıma imkânı bulan Hz. Hatice'nin bu ticari ortağına karşı hissî bir yakınlık içerisinde girdiği anlaşılmaktadır. Onu evine iş vesilesiyle sık sık davet ediyor, iş görüşmeleri esnasında ona ikramlarda bulunuyordu. Utangaçlığı ve güvenilirliği ile tanınan genç Muhammed (sav) ise ar ve hayâ duyguları içinde daima gözleri eğik bir şekilde Hz. Hatice'ye mukabelede bulunuyordu.¹⁷⁹

Birisi asil bir kabileden, kültürlü ve zenginliğinin yanı sıra iki defa evlenip dul kalmasına rağmen pek çok kimsenin evlenmek istediği güzel

ancak söz konusu ticari kervan onların daha da yakından tanışmalarına vesile olmuştur. Bkz., Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s.68.

¹⁷⁷ Halebî, I, 136.

¹⁷⁸ Geniş bilgi için bkz., İbn İshak, s.81-82; İbn Hişam, I, 203-205; İbn Sa'd, I, 129-133; Taberî, II, 35. Diğer taraftan bu evlilik, Suriye'ye müteveccihen gönderilen ve büyük kârlarla dönen kervan olayından iki ay yirmi beş gün sonra gerçekleştirilmiştir. Bkz., Dahlan, I, 106; Mevdûdî, II, 259.

¹⁷⁹ Hamidullah, I, 61.

bir kadın, diğeri ise dürüst kişiliği ile toplumda tanınan, gerçekleştirdiği ticari işleriyle de başarısını ispat etmiş güzel bir genç. Aralarında hissi yakınlaşmaya engel, herhangi bir mânia da yoktu. Hz. Hatice'nin zengin ve saygın kişiliği Hz. Muhammed'in ona karşı ümitsizliğinden kaynaklanan sebeplerle kalbi bir yakınlaşma duymasına engel gibi görünüyordu. Dolayısıyla onun Hz. Hatice ile evlenme doğrultusunda bir beklenti içerisinde bulunmadığı, bundan dolayı da herhangi bir teşebbüs içerisine girmedeği anlaşılıyor. Hz. Hatice ise genç ortağına yakınlık duymakla birlikte bu fikrini ona doğrudan açmaya cesaret edemiyordu. Bu noktada onun Hz. Muhammed'e duyduğu hissi yakınlığı evlilikle devam ettirme arzusuyla harekete geçmeden önce son kez bir daha onu denemek istediği, bu sebeple de Suriye seferine gönderirken yanına kölesi Meysere'yi de kattığını söyleyebiliriz. Böylece Hz. Hatice, Meysere'den alacağı raporla Hz. Muhammed ile ilgili düşüncelerini kesinleştirmek istiyordu. Zira iki evlilik geçirdikten sonra yeni bir evlilik için onun daha dikkatli olması gerekmektedir. Zira o artık aşk evliliği denilebilecek çağını çoktan geçirmiş bir yaşta idi. Üstelik şimdi evleneceği şahıs onun sadece kocası olmayacak aynı zamanda yetim kalan çocuklarının babası ve hatırı sayılır miktardaki servetinin de idarecisi olacaktı. Bütün bu sebepler nihai kararı vermeden önce Meysere'nin getireceği haberleri dört gözle¹⁸⁰ beklemiştir.

Meysere'nin anlattıkları karşısında Hz. Muhammed'e olan güveni ve hayranlığı perçinleşen Hz. Hatice onunla evlenmeye karar vermiş, ancak onun tarafından reddedilebileceği endişesiyle bir süre tereddüt yaşamıştır.¹⁸¹

Evlilik teklifinin Hz. Hatice'den geldiği daha çok kabul edilen bir husustur. Arap toplumuna göre gayet normal karşılanması sebebiyle Hz. Hatice evlilik teklifinde bulunmadan önce Hz. Muhammed'in düşüncelerini öğrenmek üzere Nefise bnt. Münye'yi görevlendirmiştir.¹⁸² Hz. Ha-

¹⁸⁰ Hz. Hatice'nin seferden dönecek olan Hz. Muhammed ve kölesi Meysere'yi evinin dışındaki bir çardaktan (illiyeye) onların gelişlerini seyretmiştir. Zürcânî, I, 373.

¹⁸¹ Evlilik teklifi Şam kervanının Mekke'ye dönmesinden iki ay 25 gün sonra gerçekleştiğine dair bkz., Kastalânî, Mevâhib, I, 58; Makrizî, I, 17.

¹⁸² Mevdûdî, II, 258. Bu kadın Ya'la b. Münye'nin kız kardeşidir. Sahâbî olmuştur. İbn Hacer, VII, 601; Halebî, I, 137; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 41.

Hatice tarafından gönderildiğinden bahsetmeyen Nefise¹⁸³, Hz. Muhammed'e giderek ona: "Şimdi yaşça olgunlaştın, iyi bir ailedensin ve mükemmel şahsiyetin herkesçe bilinmekte, münasip birini kolayca bulabileceğin hâlde niçin evlenmiyorsun?" dedi.

Hz. Muhammed ise ona:

"Ayrı bir evi geçindirecek kadar maddi imkâna sahip değilim" diye cevap verdi.

Nefise ise: "Eğer bu sorunu halleder, sana çok güzel, zengin, soylu ve senin dengin olan birini teklif etsem evet der misin?" dedi.

Hz. Muhammed: "Teklif ettiğin kişi kim olabilir ki" diye şaşırmış bir şekilde sordu.

Nefise: "Hatice" dedi.

Hz. Muhammed: "Onun kabulü imkânsızdır; şehrin bütün zenginleri istediler, fakat o hepsini reddetti" dedi.¹⁸⁴

Nefise: "Şayet bu teklifim hoşuna gittiyse sen işi bana bırak" dedi.

Nefise'nin bu görüşmesinden sonra Hz. Hatice'nin bizzat Hz. Muhammed'le görüşerek ona evlilik teklifinde bulunduğu da kaynaklarda zikredilmektedir. Buna göre Hz. Hatice, evlilik fikrine sıcak bakan Hz. Muhammed'e kendisiyle evlenmek istemesinde onun akraba oluşu, toplumda şerefli, güvenilir ve doğru sözlü bir kimse olarak tanınması ve alışverişteki dürüstlüğü ve Meysere'nin anlattıklarının etkili olduğunu söylemiştir.¹⁸⁵

Hz. Muhammed için Hz. Hatice uygun bir eş adayı idi. Zira evlilikte asalet ve denklige çok önem verilen bir toplumda asaleti ile Hz. Muhammed'e denk olan Hatice aynı zamanda kültürlü, bakımlı ve güzel bir kadındı.¹⁸⁶ Ticaret vasıtasıyla onu tanıma imkânı bulan Hz. Muham-

¹⁸³ İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 203; Taberî, I, 35

¹⁸⁴ Ali Şeriatî'ye göre Hz. Muhammed maddi bakımdan Hatice'den fakir olmasını onunla evlilik için bir engel olarak görmekteydi. Ali Şeriatî- Cafer Şehidi, *Doğumdan Hicrete Hicretten Vefata Siret*, çev., Kerim Günay, İstanbul 1991, s.28.

¹⁸⁵ İbn İshak, s.81; İbn Hişam, I, 205; Taberî, I, 35; Halebî, I, 138.

¹⁸⁶ Hz. Hatice'nin saç bakımı için kendisine bir kadın kuaför ayarlaması hakkında bkz., İbn Hacer, IV, 453; İbn Abdilberr, *Usdül-Gâbe*, VII, 33; Kettânî, II, 332.

med, kendisinde yadırgayacağı türden davranışlara rastlamamıştı. Üstelik maddi bakımdan da iyi durumdaydı. Dolayısıyla evlilik için beklentileri tam anlamıyla karşılayabilecek bir durumdaydı. Birisi el-Emîn yani güvenilir diğeri ise Tâhire yani temiz kadın olarak birbirleri için adeta biçilmiş kaftan gibiydiler.

Daha önce evlilik yapmış olması ve yaşının büyüklüğü toplumda gayet normal görülen bir durumdu. Dolayısıyla evlilik için geriye sadece arabulucuların devreye girmesi gerekiyordu. Bu teşebbüs Nefise ile gerçekleştikten sonra Hz. Hatice, bizzat harekete geçerek evlilik için Hz. Muhammed'i neden tercih ettiğini söylemiş, daha sonra da ondan gelip kendisine dünür olmak üzere durumu akrabalarına anlatmasını istemiştir.¹⁸⁷

C- Nikâh ve Düğün Merasimi

Hz. Muhammed, aldığı bu teklifi amcalarına götürdü. Ebû Tâlib, Abbas ve Hamza Hz. Muhammed'i de yanlarına alarak Hatice'yi istemeye gittiler.¹⁸⁸ Ebû Tâlib, Hatice'nin babası Huveylid sağ olmadığı için geleneklere göre Hatice'yi amcası Amr b. Esed'den istedi.¹⁸⁹ Amr b. Esed, Mekke'nin ileri gelenlerindendi. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka b. Nevfel de oradaydı. Ebû Tâlib ayağa kalkarak bir konuşma yaptı ve yeğenin meziyetlerinden bahsetti. Onun asil ve güvenilir bir kişi olmakla beraber malı mülkü az olduğunu söylemiş, daha sonra ise sözlerini şöyle tamamlamıştır: "...Malı mülkü azdır ama sizlerde bilirsiniz ki mal ve servet yok olmaya mahkum bir gölge, sönmeye mecbur bir varlıktır..."

Benzer şekilde Hz. Hatice'nin amcası Amr b. Esed veya bazı rivayetlerde nakledildiğine göre ise amcasının oğlu Varaka b. Nevfel de bir konuşma yaparak kızlarının meziyetlerini dile getirmiş sonra Muhammed'in onunla evlenmeye ehil bir kabileden iyi bir kimse olduğunu ifade ederek bu evliliği onaylamıştır.¹⁹⁰

¹⁸⁷ İbn Habîb, *Muhabber*, s.78.

¹⁸⁸ Kastalânî, I, 59.

¹⁸⁹ İbn Hişam, I, 204; Süheylî, II, 238.

¹⁹⁰ Nikâh esnasında her iki tarafın temsilcilerinin yaptıkları konuşmalar ve kendi adamlarının ön plana çıkardıkları özellikleri için bkz., Ahem Halil Cuma, s.28-29.

Amca Amr b. Esed'in fakirliğini bahane ederek bu evliliğe karşı çıkmasından endişelenen Hz. Hatice'nin nikâh merasimi öncesinde bir ziyafet vererek amcasını en iyi şekilde ağırladığı hoşuna gidecek bir kaftan ve kokularla ona ikramda bulunduktan sonra sarhoş olmasını sağlayarak kız isteme esnasında yapılan konuşmalar esnasında sessiz kalmasını sağladığı¹⁹¹ da yine kaynaklarda yer alan bilgilerdendir.

Nikâh merasimi sonrası gerçekleşen düğün hakkında bilgi vermeden önce bazı hususlara açıklık getirmek istiyoruz.

Müsteşrikler tarafından hemen her fırsatta eleştirilerek suçlanmaya çalışılan Hz. Muhammed'in sevgi ve saygıyla başlayıp sadakat, vefa, anlayış, yardımlaşma vb. güzel hasletlerle devam eden bu evliliğiyle ilgili bazı eleştirilerde buldukları görülmektedir. Elbette içlerinde insaf ehli kimseler bu evliliği takdir etmektedir, ancak çoğunluğun haksız eleştirilerinde ısrarcı olduklarını söylemek mümkündür. Pek çok batılı araştırmacıya göre Hz. Muhammed, kendisinden yaşça çok büyük olan Hz. Hatice ile sadece parası için evlenmiştir.¹⁹² Müsteşriklerin bu evlilikle ilgili düşüncelerini Karen Armstrong şu ifadelerle özetlemektedir:

"Batıda erkeklerin kendilerinden yaşça büyük ve zengin kadınlarla evlenmelerinin kınanan bir durum olduğunu, bu nedenle de Hz. Muhammed'in Hatice ile parasal nedenlerle evlendiği söylenir."¹⁹³

Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'e nazaran yaşlı ve zengin oluşu bu evliliğin yadırganmamasının temel nedenleri olarak zikredilmiştir. Her ne kadar evlilik esnasında Hz. Muhammed'in 25, eşinin ise 40 yaşlarında olduğu daha çok kabul edilen bir görüş ise de pek çok kaynakta gelinin 28 ile 35 yaşları arasında değişen bir yaşta olabileceğine dair bilgilere de rastlanılmaktadır.¹⁹⁴ Özellikle Arabistan gibi sıcak bölgelerde kadınların

¹⁹¹ İbn Habîb, *Muhabber*, s.78.

¹⁹² Bu hususta bir kaç örnek için bkz., Karen Armstrong, *Hz. Muhammed-İslam Peygamberi'nin Biyografisi*, İstanbul 2005, s.110; Maxime Rodinson, *Muhammed- Yeni Bir Dünyanın ve Peygamber'in Doğuşu*, İstanbul 2013, 166; W. Montgomery Watt, *Hz. Muhammed'in Mekke'si*, çev., M.Akif Ersin, Ankara 1995, 93; R.V.C. Bodly, *Allah'ın Rasûlü Muhammed (sav)*, çev., Hacı Mahmut Altun, İstanbul 2006, s.49.

¹⁹³ Armstrong, s.110.

¹⁹⁴ Hz. Hatice'nin evlilik esnasındaki yaşı hakkında bkz., İbn Hişam, I, 17; İbn Habîb, *Muhabber*, 79; Belâzürî, I, 108; Halebî, I, 140; Ebû Bişr ed-Devâlibî, *ez-Zürriyetü't-Tâhire*, thk., M. Cevad el-Hüseynî el-Celâî, Beyrut 1408/1988, s.50; Kasım Şulul, s.463-465.

adetten kesilme yaşının ellili yaşların çok altında gerçekleştiğinden hareketle Hz. Hatice'nin evlilik yaşının otuzun altında ve muhtemelen 28 olduğu ileri sürülmüştür. Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'den altı çocuğu olduğu¹⁹⁵ ve bunlardan Abdullah isimli oğlunu nübüvvetten sonra doğurduğundan¹⁹⁶ hareketle onun 40 yaşında evlenmesi durumunda Abdullah'ı 56 veya 57 yaşında iken doğurmuş olması gerekir ki bu yaş Arabistan şartlarında bir kadının doğum yapabilme özelliğini çoktan kaybettiği bir yaştır. Dolayısıyla onun evlilik yaşının 40'ın çok altında olması gerekir denilerek nikâh esnasında Hatice'nin Peygamberimizden çok yaşlı olduğu şeklindeki görüşlerin doğruyu yansıtmadığı söylenmiştir. Elbette sıcak iklimlerde bile ellili yaşların üzerindeki kadınlar arasında da doğum yapanlar mevcuttur, fakat bu durumun istisnai olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan tarihi bir olayı kendi dönemi ve şartlarına göre ele almak ve ona göre değerlendirmek gerekmektedir. Yoksa kendi şartlarımız ve günümüzdeki anlayışlar çerçevesinde tarihi olayları yorumlamak bizi yanlış değerlendirmelere ulaştıracaktır. Hz. Peygamber'in evlilik yaptığı dönemin Mekke'sinde evlilikte yaşın önemslenmediği bilinen bur husustur. Gelinin damattan çok yaşlı olması veya tam tersi bir durum o dönem için yadırganacak bir husus değildi. Nitekim hemen her fırsatta Hz. Muhammed'i eleştirmek için açık arayan Mekkelî müşriklerden hiç kimse onu kendisinden daha yaşlı birisiyle evlendiği için kınamamıştır. Sırf bu durum bile evlilik esnasındaki yaş farkının dönemin anlayışına göre önemli olmadığını bir göstergesidir.

Şayet, 28 değil de 40 yaşında olduğunu kabul edersek bile kaynaklardaki rivayetler ışığında Hz. Hatice'nin bu yaşına rağmen kişisel bakımı, giyim kuşamı ve güzelliği ile pek çok Mekkelinin ilgisini çekecek nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla onunla evlendiği için Hz. Muhammed, eleştirilmek bir tarafa kendisine gıpta edilen bir kişi olmuştur denilebilir.

Hz. Hatice'nin zengin oluşu da müsteşrikler tarafından üzerinde durulan bir husustur. Zira pek çok batılı yazara göre Hz. Muhammed

¹⁹⁵ Hamidullah'a göre bu altı çocuk evliliğin ilk 10 yılında doğmuştur. I, 64. İbn Hişam ise çocukların her biri arasında bir yaşlık fark olduğundan bahsetmektedir. *Siyer*, I, 16.

¹⁹⁶ İbn Hacer, VII, 601; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, I, 191; Süheylî, II, 243.

zenginliği için Hatice ile evlenmiştir. Gerçekten Hz. Muhammed sırf zenginliğinden dolayı onunla evlenmiş olsa bile yine dönemin şatlarına göre bu durumun da normal karşılandığını söylemek mümkündür. Zira kaynaklarda muhaliflerinin onunla parası için evlendi diye Hz. Muhammed'in eleştirildiğine dair hiç bir rivayet yoktur.

Hz. Muhammed her ne kadar Hz. Hatice kadar varlıklı olmasa da evlilik öncesi gerçekleştirdiği ve gayet başarılı olduğu ticari faaliyetleri neticesinde hatırı sayılır bir mal varlığına ulaşmıştı. Zira en azından Hz. Hatice hesabına beş büyük kervanla ticaret yapmış, muhtemelen bu ticaretler esnasında sadece ücret mukabili çalışan bir işçi değil aynı zamanda kardan hisse alan bir ortak olarak bir hayli gelir elde etmiştir. Düğün esnasında düğün masraflarını karşıladıktan sonra geline 20 deve veya 480 bir başka görüşe göre ise 500 dirhem miktarındaki mehiri bizzat vermiştir.¹⁹⁷ Buna ilaveten iki deve keserek misafirlere ikramda bulunması -ki bu onun düğününe 200 davetlinin iştirak ettiğini göstermektedir- Hz. Muhammed'in çok fakir olduğu için böylesi bir evlilikte bulunduğu şeklindeki iddiaların asılsız olduğunu ortaya koymaktadır. Üstelik o evlilikle birlikte en azından örfen Hatice'nin malının sahibi konumuna gelebileceğini gayet iyi bilmekteydi. Zira Arap örfüne göre evlilikle birlikte karının malı kocanın olmuyor, kadın malının evlilik sonrasında da sahibi olma vasfını muhafaza ediyordu. Diğer taraftan Hz. Muhammed evlilikten sonra nasılsa zengin bir kadınla evlendim düşüncesiyle çalışmalarına son vermemiş, tam tersine daha da yoğun bir çalışma içerisine girmiştir. Altı çocuk, eşi, Ümmü Eymen isimli cariyesi ve Zeyd b. Hârise adındaki azatlısından başka Hz. Ali'yi de bakımını üstlenerek evine alması göz önünde bulundurulursa Hz. Hatice'nin servetinin işletilmeyip üzerinden sürekli harcanıldığında kısa sürede biteceği kesindi. Ailesinin kalabalık oluşundan başka fakir fukaraya yardım eden, akrabalarına el uzatan, üvey çocuklarının da sık sık ikramlarıyla gönüllerini kazanan Hz. Muhammed'in Hatice'nin servetiyle bunları gerçekleştirdiğini söylemek mümkün değildir. Hayatı boyunca maddiyata sadece kimseye muhtaç olmayacak derecede önem veren bir kimse için sadece serveti için evlilikte bulunduğunu söylemek asla doğru olmayacaktır.

¹⁹⁷ Verilen mehirin miktarı hususunda bkz., İbn Hişam, I, 204-205; Kastalânî, I, 59; Makrizî, I, 18; Muhibbiddin et-Taberî, s.20; ed-Dımaşkî, *Ezvâcu'n-Nebî*, s.34.

Çoğu zaman gaye ile netice karıştırılmaktadır. Elbette bu evliliğin Hz. Muhammed'i ekonomik olarak rahatlattığını söyleyebiliriz, fakat Hz. Muhammed'in Hatice ile evliliğinde ekonomik rahatlığa erme gaye değil neticedir. Zira ticaretteki tecrübesi Hz. Peygamber'i ayakları üzerinde duracak bir konuma zaten ulaştırmıştı. Dolayısıyla bu evlilik olmasaydı bile onun ekonomik yönden kendi başının çaresine bakacak bir duruma geldiğini söyleyebiliriz. İleride de temas edileceği üzere Hz. Hatice ilk vahyin dehşeti ve çaresizliği ile eşinin yanına döndüğünde başından geçenleri anlatınca Hz. Hatice onu teskin etmek üzere " Allah seni mahcup etmez çünkü sen fakire yardım eder, muhtaçlara el uzatır akrabayı gözetirsin..." demiştir. Herhâlde Hz. Muhammed bütün bu yardımları Hatice'nin servetiyle yapmış olsaydı eşi bu sözleri söylemezdi.

Hz. Muhammed (sav)'i bir servet avcısı olarak değerlendirip Hatice ile sırf bunun için evlendi demek evlilik sonrası Hz. Muhammed'in mala mülke değer vermediğine dair pek çok örnek dikkate alındığında asla doğru değildir. Nikâhın akabinde onun kendisine hediye edilen Zeyd b. Hârise'yi kölelikten azad etmesi, başta akrabaları olmak üzere muhtaçlara yardımda bulunması, uzlet günleri boyunca kuru ekmek ve su ile yetinmek suretiyle günlerce Hira'da kalması bilinen bir husustur. Diğer taraftan onun evlilikten sonra sahip olduğu servetle eğlence peşinden koşmadığı, lüks bir hayatı tercih ederek buna göre yaşamadığı da malumdur.

Hz. Hatice ile evlilik Resûl-i Ekrem'i ekonomik olarak rahatlatmış, en azından maddi sıkıntılardan kurtulduğu için hayır hasenatta bulunmaya ve muhtaçlara vermeye ayrıca sonraki dönemlerde uzlet hayatına ve peygamberliğin sorumluluğuna gerektiği şekilde zaman ayırmasına yardımcı olmuştur.¹⁹⁸

Kaynaklarda bu evliliğin Hz. Peygamber'i maddi yönden rahatlatığı belirtilmekle beraber daha çok evlilikle birlikte Hz. Hatice'nin eşine manevi desteği ile onu zor zamanlarda rahatlattığı, çaresizliğe düştüğü esnada fikir ve tavsiyeleri ile ona yol gösterdiği üzerinde durulmakta-

¹⁹⁸ Tefsirciler Duha suresindeki "Seni fakir olarak bulup zenginleştirmedim mi" ayetini de bu doğrultuda yorumlamışlardır.

dır.¹⁹⁹ Maddi sıkıntı şöyle veya böyle üstesinden gelinecek bu problem-
dir. Hz. Muhammed de pek ala ticari kabiliyeti ve tecrübesi ile maddi
yönden en azından kendine yetebilecek imkânlarla kavuşabilirdi. Ancak
özellikle nübüvvetle birlikte karşılaştığı ve tamamına yakını maddi ol-
maktan ziyade manevi türden problemleri aşmada Hz. Hatice, onun her
daim yanında yer almıştır. Karşılaştığı sıkıntıları aşmada yol gösterip
moral vermiş; bizzat onun derdiyle dertlenip çözüm bulmada elinden
geleni yapmıştır ki bu hususta ileride bilgi verilecektir.

Nikâh merasiminden sonra düğüne geçilmiştir. Düğün esnasında
defler eşliğinde oyunlar oynanmış²⁰⁰, gelinin başından atılan hurma ve
şekerler kapışılmaya çalışılarak geleneklere göre bir düğün merasimi
yapılmıştır.

III- Hz. Peygamber'in Hz. Hâtice İle Evlilik Günleri

Düğünden sonra bir kaç gün daha amcasının evinde kalan Hz.
Peygamber, eşiyle birlikte Hz. Hatice'nin Safa ile Merve arasında,
Attarlar çarşısının arkasında yer alan evine taşındı. Hz. Hatice, Hz. Mu-
hammed'le çeyrek asır süren evliliği boyunca bu evde yaşadı. Hz. Mu-
hammed ve Hz. Hatice çiftinin altı çocuğu da bu evde doğdu. Küçük
yaşta vefat eden ilki Kasım ikincisi Abdullah olan iki erkek çocukları bu
evde vefat etti. Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma isimli kızları
bu evde büyüdüler ve anne baba terbiyesini yine bu evde en iyi şekilde
aldılar. Hatta kızlardan Zeyneb bu evden gelin oldu. Hz. Hatice onu
Mekke'nin asil ve güvenilir olduğu kadar zengin ve kabiliyetli kişiliğiyle
bilinen yeğeni Ebu'l-Âs ile evlendirmede aktif olarak rol aldı. Esasen Hz.
Hatice'nin geleneklerine bağlı, akrabalarına önem veren bir kişiliğe sahip
olduğunu söyleyebiliriz. Zira o çocuklarına daha ziyade eşinin veya
kendisinin akrabalarının isimlerini vermeye çalışmıştır. Bundan başka o,
kızını yeğeni ile evlendirme hususunda etkili olmuş, hem aileden hem
de kendi gayretleri neticesinde varlıklı bir kişi olmasına rağmen lüks ve
israftan uzak, gösterişe asla meyiletmeyen bir tarzda hayatını devam et-

¹⁹⁹ Bu doğrultudaki güzel bir değerlendirme için bkz., İbn İshak, s.132; İbn Hacer, VII, 600;
İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 82. T. W. Arnold, s.28; Armstrong, s.110.

²⁰⁰ A. Halil Cuma, s.29.

tirmeye çalıştığı gibi kızlarını da bu şekilde yetiştirmiştir. Nitekim İslami dönemde peygamber ailesinin hayatında lüks ve israf yerine tasadduk, kanaat ve eşe dosta ikramda bulunma ön plana çıkmıştır. Zenginliğe alışmış bir insanın özellikle de bir kadının israf ve gösterişten uzak mütevazı bir hayatı benimsemesi, itiraz etmeden kabullenmesi gerçekten kolay bir fedakârlık değildir. Bununla birlikte Hz. Hatice, söz konusu fedakârlığın en güzel örneklerini sunmuştur. Kızlarının da annelerinden aldıkları eğitim sonucu benzer şekilde yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir.

Yeni evlerinde iken Hz. Hatice'nin bir patron veya evin yegâne söz sahibi gibi hareket etmediğini söyleyebiliriz. Zira bu evde hayat müşterek verilen kararlarla güzelleşmiş, sevgiyle başlayan birliktelik saygı, sadakat, vefa ve anlayış duygularıyla perçinleşmiştir. Öyle ki sonraki nesillere adeta bu ikisinin evliliği rol model olmuştur. Hatta ülkemizde olduğu gibi bazı Müslüman ülkelerde evlenecek kişilere nikâh öncesinde Hz. Muhammed ile Hz. Hatice arasındaki sevginin bir benzerini nasip etmesi için Cenab-ı Hakk'a niyazda bulunulmakta ve bu evlilik örnek olarak sunulmaktadır.

Evlilik akabinde²⁰¹ hanımı Hz. Hatice'nin evine taşınan Hz. Peygamber'in²⁰², eşi Hz. Hatice ile olan ortaklığının ne kadar daha devam ettiği hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Ancak evliliğinden 15 sene geçtikten sonra 40 yaşlarında iken peygamberlikle görevlendirildiği anın dehşetiyle evine döndüğünde hanımı Hz. Hatice onu teskin etmek için şunları söylemiştir:

"Hiç korkma! Allah Teala seni asla mahcup etmez. Zira sen, akrabalarına yardım eder, kimsesizlerin geçimini üstlenir, fakiri gözetir, misafire de ikram edersin..."²⁰³

Bu ifadeler Hz. Muhammed'in doğrudan veya bir ortağı vasıtasıyla kendi ailesine yetmesinin ötesinde akrabalarına, kimsesizlere ve fakirlere yardımda bulunacak ve misafirlerini ağırlayacak kadar bir gelir te-

²⁰¹ İbn Sa'd'a göre nikâhtan birkaç gün sonra amcasının evinden ayrılmıştır. Bkz., *Tabakât*, I, 134.

²⁰² Hamidullah, I, 64.

²⁰³ İbn İshak, s. 122; Buhârî, *Bedü'l-Vahy* 1, Tefsir 96; Müslim, "İman", 252; İbn Sa'd, I, 195; Makrizî, I, 30.

min ettiğini göstermektedir.²⁰⁴ O zamanlar çoluk çocuğa da karıştığı ve 'Hz. Hatice'den süt emme çağındayken ölen Kasım dâhil 6 çocuğu olduğu düşünülürse, ev ihtiyacının bile küçümsenmeyecek miktarda bir gelir gerektirdiği kolayca anlaşılır.²⁰⁵ Eğer işletilmiyorsa, hanımının serveti de Mekke gibi bir yerde uzun seneler yetecek bir durumda olamazdı.²⁰⁶

Hz. Peygamber'in evlendikten sonra hanımı Hz. Hatice'nin parasını kullanmadığı, ancak ailesinin geçimini sağlamak üzere yeterli miktarda para kazandığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'in kendi hesabına ticaret yaparken, Hz. Hatice'nin işlerini de takip etmesi mümkün görünmektedir.²⁰⁷ Bununla birlikte Hz. Muhammed'in evlilik sonrası hanımının mallarıyla ilgilenmesi onun, karısının mallarında tek yetkili kişi olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Zira Hz. Muhammed evlilik sonrası mal ortaklığı şeklinde mütalaa edilebilecek bir şekilde eşinin ticari işlerini üstlenmiş olmakla birlikte, elde edilen gelirlerin tasarrufu hakkında zaman zaman zevcesinin görüşlerine de müracaat etmiştir. Nitekim daha önce de hakkında bilgi verildiği üzere Hz. Muhammed, sütannesinin çektikleri sıkıntıları, yaşadıkları kıtlığı söylemesi üzerine o, Hz. Hatice ile bu hususta görüşmede bulunmuş ve muhtemelen onun da onayı üzerine sütannesine hatırı sayılır bir yardım²⁰⁸ yapmıştır.

Yukarıdaki mülahazalarla evlilikten sonra Hz. Peygamber'in Yemen, Necd ve Necrân'a seferler düzenlediği, hac mevsiminde Ukâz ve Zülmecâz panayırlarına iştirak ettiği; diğer zamanlarda ise Mekke'de toptancılık yaptığı ifade edilmektedir. Bu tür faaliyetlerinin de otuz yaş-

²⁰⁴ Kaynaklardan bazılarında yer alan bir rivayete göre Hz. Muhammed, memleketindeki kıtlık sebebiyle hayvanlarının telef olduğunu söyleyerek dert yanan sütanesi Hz. Hâlime'ye karısı Hz. Hatice ile görüşerek -ve belki de onun da onayını alarak- 40 koyun ve erzak yüklü bir binet devesi vermiştir. Bkz., İbn Sa'd, I, 113-114; Belâzürî, I, 104; Süheylî, I, 111; Hamidullah, I, 65.

²⁰⁵ Hz. Muhammed, kendi çocukları dışında amcası Ebû Talib'in oğlu Hz. Ali'yi de 36 yaşlarında iken (Hz. Ali henüz 5-6 yaşlarında idi) evine almış ve onun da bakımını üstlenmiştir. Bkz., İbn Hişam, I, 264; Hamidullah, I, 66.

²⁰⁶ Yeniçeri, I, 320-321. Watt'a göre Hz. Muhammed'in kızlarını Mekke'nin ileri gelenlerden Ebû Leheb'in oğullarıyla evlendirmesi onun kabileler arasında ümit verici gençlerden birisi olduğu anlamına gelmektedir. Bkz., Hz. Muhammed Mekke'de, s.46.

²⁰⁷ Hamidullah, I, 66. Hamidullah'a göre "Mekkeliler arasındaki örfeye göre kadının mal varlığı, nikâhtan sonra asla kocanın malları hâline gelmez, zevcenin sahip olduğu mallar kadının mülkiyetinde kalmaya devam ederdi." *İslam Peygamberi*, I, 66.

²⁰⁸ İbn Sa'd, I, 113-114; A. Halil Cuma, s.31-32.

larının ortalarına kadar devam ettiği, bu yaştan itibaren ise, daha çok tefekkür ve inzivaya zaman ayırdığı da kaynaklar arasında yer alan bilgilerdendir.²⁰⁹

Öyle anlaşılıyor ki Hz. Muhammed, sadece zevcesi Hz. Hatice'nin ortağı veya onun işlerini üstlenen bir kişi değildi; o, aynı zamanda başkalarıyla da ticari ortaklıklar kurarak geçimini temin etmeye çalışıyordu. Onun bu dönemde Sâib b. Ebî Sâib (Kays b. es-Sâib) ve Abdullah b. Ebi'l-Hamsâ²¹⁰ ile ticari ortaklıkları olmuştur.²¹¹

A- Hira Günlerinde Hz. Hatice

Gerek eşyle gerekse başka ortaklarla sürdürdüğü ticaret sayesinde Hz. Peygamber, nübüvvetine kadarki sürede ailesinin geçimini sağladığı gibi fakir fukaraya ve ihtiyaç içerisindeki akrabalarına yardım etmiştir. Hz. Muhammed'in Kâbe hakemliğinden itibaren başlayan ve nübüvvetine kadar devam eden inziva günlerinde de söz konusu ortaklıklar vasıtasıyla ticari faaliyetlerinin devam ettiği, muhtemelen daha önce Hz. Hatice ile mudârebe usulü ortaklık yaptığı gibi bundan böyle kendisi de başkalarıyla aynı tarzda ticaretini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Hz. Muhammed, beş yıl boyunca kimi zaman kısa süreli ama çoğu zaman takriben bir ay süren inziva günlerine rağmen ailesinin geçimi bakımından maddi bir sıkıntı çekmemiştir. Bu durumda ortakları vasıtasıyla devam ettirdiği ticaretten elde ettiği gelirler kadar Hz. Hatice'nin kocasının inzivada bulunduğu dönemde kendi malından takviyede bulunmasının ve muhtemelen de tutumlu bir şekilde aile harcamalarını sevk ve idaresinin de etkili olduğu söylenebilir. Hz. Hatice'nin kendi yokluğunda aile fertlerinde eksikliğini hissettirmemesi Hz. Peygamber'in gözü arkada kalmadan huzur içerisinde inzivaya çekilmesine ve tefekkürle manevi yönden kemale ermesine imkân vermiştir.²¹²

Hz. Peygamber'in Mekke'nin 5 km kuzeyindeki Cebel-i Nur'daki Hira mağarasında geçen inziva günleri boyunca Hz. Hatice eşine engel

²⁰⁹ Yüksel, s.142.

²¹⁰ İbn Sa'd, VII, 59; Halebî, I, 137; Makrizî, I, 15-16. Ayrıca bkz., Mevdûdî, II, 264; Algül, I, 167.

²¹¹ Ebû Davud, Edeb 17; İbn Mâce, Ticârât, 63; İbn Hanbel, III, 425; Halebî, I, 136-137.

²¹² DGBİT, I, 201.

olmayarak, ailenin işleri veya ticari faaliyetleri gerekçe göstererek engel olmaya çalışmamış, eşinin kalp huzuru ile tefekkür edebilmesine zemin hazırlamıştır. Eşinin orada kaldığı dönemde yemesi için azık hazırlayan Hz. Hatice, zaman zaman da adamları vasıtasıyla azık takviyesinde bulunmayı ihmal etmemiştir. Her ne kadar Hz. Hatice'nin de kimi seferlerde Mekke'ye ihtiyaçlarını karşılamak üzere gelen kocasıyla birlikte Hira'ya çıkıp onunla birlikte burada kaldığı²¹³ söylene de söz konusu yerin iki yetişkin insanın konaklamasına yetmeyecek kadar küçük ve inziva için yalnız kalmanın daha uygun olacağı gerekçesiyle buna pek ihtimal vermediğimizi ifade etmek isteriz. İnziva günlerinde Hz. Hatice'nin elli yaşına ulaşmış bir kadın olduğunu düşündüğümüzde sarp ve dik olduğu kadar ıssız da olan bu dağa azık götürmek için çıkması yorucu olduğu kadar emrinde çalışan veya aile fertlerinden sayılan Zeyd b. Hârise ve Hz. Ali gibi bu işi pek ala yapabilecek kimseler varken ona düşmezdi.

Hira'dan dönüşü geciken kocası hakkında endişelenip onu araştırmak üzere adamlarını peşine göndermesi²¹⁴ Hz. Hatice'nin eşine olan muhabbetinin bir diğer göstergesi olarak zikredilebilir.

B- Nübüvvet Döneminde Hz. Hatice

Hz. Peygamber üst üste beş sene uzlet için Hira Mağarası'na çıktı. Sonuncu çıkışında vahiy meleği kendisine nübüvvet görevini tevdi etti. Beklemediği ve ummadığı bir anda vahiy meleğini asli suretiyle gören ve onun soruları ve akabinde söyledikleri karşısında şaşırıp tedirginleşen, korkup dehşete kapılan Resulullah (sav), mağaradan çıkıp evine doğru koşarak giderken yaşadıklarının heyecanı ile tir tir titriyordu. O bundan sonra korkup paniklediği, sıkıntıya düşüp adeta çaresiz kaldığı daha da önemlisi nasıl hareket edeceğini kestiremediği dönemlerde sık sık yapacağı gibi eşinin huzur dolu, güven verici, yol gösterici ve daha da önemlisi söz ve telkinleriyle sakinleştiriciliğine sığındı. Üzeri örtülüp korku ve heyecanı bir nebze olsun hafifleyince başından geçenleri Hz. Hatice'ye anlattı. Hz. Hatice şu ifadelerle onu sakinleştirmeye²¹⁵ çalıştı:

²¹³ Şâmî, II, 312; Makrizî, *İmtâ'u'l-Esmâ*, I, 20.

²¹⁴ İbn Hişam, I, 255.

²¹⁵ Taberî, I, 47.

“Hiç korkma!... Allah seni asla kötülük içine atmaz. Allah sana mutlaka iyilikle muamele edecektir. Zira sen yakınlarına yardım ediyor, ailene bakıyor, hayatını namusunla kazanıyor, diğer insanların doğruluktan ayrılmamalarını sağlıyor, yetimlere sığınacakları bir yer temin ediyorsun. Sen doğru sözlüsün. Emanete hıyanet etmezsin, muhtaçlara el uzatırsın. Herkesle iyi geçinip nezaketle muamelede bulunursun”²¹⁶

Yukarıdaki ifadeler gerçeği yansıtıyordu. Yani Hz. Hatice sırf eşini teskin etmek için uçuk kaçık sözler, aslı astarı olmayan, gerçekle alakası bulunmayan lafızlar söylemedi. Dolayısıyla muhatabının üzerinde daha etkili oluyordu. Hz. Muhammed eşini umduğu gibi buldu; onun kendisini rahatlatıp endişelerinden kurtaracağını umarak Hira’dan başkasının değil doğruca eşinin müşfik yanına koştu. Zira yıllardır tanıdığı Hz. Hatice kendisini en iyi anlayacak ve çaresizliğine çözüm olmaya çalışacaktı. Anlattıkları karşısında eşine “sen ne dediğinin farkında mısın, yoksa mağarada halüsinasyonlar mı gördün, ya da güneşte fazlaca kaldın da çarpıldın mı” gibi reddedici bir tarzda olmayan bununla birlikte “elbette senin zaten peygamber olacağın belliydi, herkes bunu bekliyordu” şeklinde sırf sakinleştirmek için gerçekle alakası olmayan sözler yerine yıllardır tanıdığı eşinin bildiği güzel yönlerini dile getirdi.

Hz. Hatice dehşet, korku ve panik havasındaki eşine adeta acil müdahalede bulunurcasına sözler söyledikten sonra Mekke toplumunda Allah, vahiy, vahiy meleği, kitap gibi konulardan anladığını bildiği amcası Varaka b. Nevfel’in yanına giderek eşinin başından geçenleri ona etraflıca anlattı.²¹⁷ Varaka’nın söyleyecekleri belki de yaşadıklarına bir anlam veremeyen eşinin başından geçenler hakkında bir fikir elde etmesine yarayacaktı.

Kaynaklarda ilk vahyin dehşetini yaşayan Resul-i Ekrem’in başından geçenleri sormak üzere kime müracaatta bulunduğu hususunda değişik bilgilere rastlanmaktadır. Bunlar arasında genel kabul gören Hz. Hatice’nin eşini de yanına alarak amcasının oğlu Varaka b. Nevfel’e gittiği ve olanlar hakkında ondan görüş istediğidir. Diğer taraftan Hz. Hatice’nin Varaka’nın yanına kendisinin gitmediği, Peygamberimizi Hz. Ebu

²¹⁶ İbn İshak, s.122; Müslim, “İman”, 73; Taberî, I, 47; Makrizî, I, 30.

²¹⁷ Kastalânî’ye göre Hz. Hatice şayet gördüğü cin ise eşine muska yapsın diye Hz. Peygamber’i Varaka’ya götürmüştür. *Mevâhib*, I, 61.

Bekir eşliğinde gönderdiği²¹⁸ benzer şekilde eşini yanına almaksızın Varaka'ya giderek olup bitenleri ona anlattığı da kaynaklarda yer alan rivayetlerdendir.²¹⁹ Yine bazı kaynaklarda Hz. Hatice'nin eşinin başından geçenler hakkında malumat almak üzere görüşlerine başvurduğu şahsın Utbe b. Rebia'nın kölesi Ninovalı Addâs olduğuna dair rivayetlere de rastlanmaktadır.²²⁰ Mekke'deki kölelere iyilik yapan ve onların sevgisi kazanan Hz. Hatice'nin bu Hristiyan köleyi de bu münasebetle tanıdığı ve onun eşinin başından geçenler hakkında bir şeyler bilebileceğini düşündüğünden onun yanına gittiğini söyleyebiliriz. İster tek başına ister kendisiyle isterse Ebu Bekir'le gitsin görüşlerine müracaat ettiği Varaka ve/veya Addâs Hz. Peygamber'i sakinleştirecek sözler söylediler; ona gelenin vahiy meleği olduğunu, kendisine nübüvvet görevini getirdiğini vb. şeyleri söylediler.²²¹

Hz. Hatice'nin eşinin Hira'da yaşadıklarını sormak üzere Varaka'nın veya Addâs'ın yanına tek başına, eşiyile birlikte veya eşini Ebu Bekir ile beraber gönderdiğine dair kaynaklarda yer alan rivayetlerden hareketle şunu söyleyebiliriz ki Hz. Hatice kocasını çok sevmekte ve onun hakkında endişelenmektedir. Onun değişik kimselere farklı yöntemlerle ulaşıp sorular sormasının sebebi de kocasına olan sevgisi ve onun güvenliğinden endişelenmesidir.²²²

Bu ilk şok esnasında kendisine karşı adeta acil yardımda bulunan, içerisinde bulunduğu belirsizlik ve buna bağlı korkudan kurtulmasını sağlayan bir doktor gibi çözüm bulup onu sakinleştiren Hz. Hatice'nin bu iyiliği²²³ Hz. Peygamber tarafından hep hayırla yâd edilmiştir. Zira ilk şoku atlatması onun sayesinde olmuştur. Bundan sonraki günlerde de vahiy meleğinin gelmesi geciktiğinde çaresizliği artan, Mekke sokaklarında müşrikler tarafından hakarete uğrayan, iftiralara maruz bırakılan, tebliğ görevini yerine getirmede zorlanan Hz. Peygamber her defasında

²¹⁸ İbn İshak, s.132-133; Zürcânî, Beyhakî'den bu şekilde bir görüş nakletmektedir. *Şerhü'l-Mevâhib*, I, 411; Dahlan, I, 158.

²¹⁹ Müslim, "İman", 73; Şâmî, II, 314.

²²⁰ Zürcânî, I, 397. Şâmî'ye göre Hz. Hatice, Addâs'ın yanından döndükten sonra eşini alarak Varaka'ya götürmüştür. *Sübü'l-Hüdâ*, II, 316.

²²¹ İbn İshak, s.122; Taberî, I, 49

²²² Bu doğrultuda bir değerlendirme için bkz., Zürcânî, I, 411

²²³ Taberî, I, 50

Hz. Hatice'nin yanına koşmuş, onun sözleri ile huzur bulmuş, çaresizliğinden kurtulmaya çalışmıştır.²²⁴ Esasen Hz. Hatice'nin Resûl-i Ekrem (sav)'e desteği ona sağladığı maddi imkânlardan ziyade nübüvvet görevini ifa etmesi esnasındaki manevi destekleridir.²²⁵ Hz. Hatice'nin nübüvvet göreviyle ilgili olarak kocasına sağladığı destek hakkında Hamidullah'ın şu tespitlerine katılmamak mümkün değil:

"Hatice, kocasının sadece sevgili bir refikası²²⁶ olmakla kalmamış, aynı zamanda İslam uğruna çok mühim hizmetlerde bulunmuş bir hanımdır. Onun bu hizmetleri o kadar büyüktür ki şayet o olmayacak olsaydı, daha evvel gelen birçok peygamber misalinde de görüleceği gibi Muhammed büyük bir başarı sağlayamadan göçüp gidebilirdi."²²⁷

Hz. Hatice, tebliğ görevine memur edilen Hz. Peygamber'e en evvelce iman ederek manevi desteğini bundan sonra da devam ettirmiştir.²²⁸ Onun İslam'a girmesi Hz. Peygamber için bir başlangıçtı. Tek bir kişi elbette yeterli değildi, ancak o da biliyordu ki bütün kutlu görevler bir insanla başlamış sonra binlerin benimsediği ve destek verdiği hareketlere dönüşmüştür.

Hz. Hatice ilk mümin olmanın²²⁹ yanı sıra Hz. Peygamber'e iman edenler arasında ilk defa abdest alıp namaz kılan hatta Resul-i Ekrem'e ilk cemaat ve rahle-i tedrisatından geçme şerefine kavuşan kutlu bir insandır.²³⁰ Hz. Muhammed'e "Ya Resûlullah" şeklinde hitap etme bahtıyarlığına eren ilk insan da yine Hz. Hatice'dir. Zira kaynaklarda anlatıldığına göre Hira'da getirdiği vahiy Hz. Muhammed'e nübüvvet görevini tevdi eden Cebrail ona abdest almayı ve günde iki defa ikişer rekat hâlinde kılınan namazı da öğretmiştir. Evine dönen Hz. Peygamber de Cebrail'in kendisine öğrettiği gibi eşine abdest ve namazı uygulamalı

²²⁴ Süheyli, II, 416

²²⁵ Rahibe Armstrong'a göre "Diğer kâhinlerin ve peygamberlerin tek tanrı bir dinde buldukları desteği Hz. Muhammed'e sağlayan eşi Hatice olmuştur." s.117

²²⁶ Kastalâni'ye göre kadınların kocalarına hürmet ve muhabbet etmeleri Hz. Hatice'nin sünnetidir. *Mevâhib*, I, 334.

²²⁷ Hamidullah, I, 168.

²²⁸ Taberî eserinde İbn Sa'd'ın hocası Vâkidi'den ehl-i kbleden ilk iman eden kişinin Hz. Hatice olduğuna dair herkesin ittifak ettiğini nakletmektedir. Bkz., Taberî, I, 53. Ayrıca bkz., İbn Hacer, VII, 600; A. Halil Cuma, s.51.

²²⁹ Makdisi, *et-Tebyin*, s.71.

²³⁰ İbn Hişam, I, 263; Taberî, I, 53.

olarak öğretmiş sonra onunla birlikte namaz kılmıştır.²³¹ Böylece Hz. Hatice Peygamberimiz 'in evlendiği ilk eşi ve kendisinden çocukları olan ilk hanımı olma özelliklerinin yanı sıra yukarıdaki ilkleri de gerçekleştirmiştir.

Hz. Peygamber'in İlahi mesajı tebliğ ettiği günlerde Hz. Hatice de boş durmamış, kendi aile fertlerinden başlamak üzere nazının geçtiği kimseleri hak dine çağırmıştır. Özellikle aile fertlerinden kızları Zeyneb, Rukiyye ve Ümmü Gülsüm'ün, ayrıca Zeyd b. Hârise, Ümmü Eymen ve Hz. Ali'nin de Müslümanlığı benimsemesinde onun rolünün olduğunu söyleyebiliriz.²³² Ayrıca Peygamberimizin Taif seferi dönüşünde İslam'a giren Addâs'ın da İslam'a sempati duymasında Hz. Hatice'nin pek çok fakir ve köleye yaptığı gibi ona karşı da iyiliklerde bulunmasının etkili olduğu ilave edilebilir.²³³ Dolayısıyla Hz. Hatice iman etmekle kalmamış, İslam'ın ilk mübelliğlerinden olma yolunda gayret sarf etmiştir. Eşinin tebliğ vazifesinin yoğunluğuyla meşgul olduğu bu dönemde Hz. Hatice'nin eşinin yokluğunu hissettirmeyecek tarzda ev işlerini çekip çevirdiği anlaşılmaktadır. En azında ileride bir takım fuzuli istekleriyle ve gereksiz tartışmalarla kendisini üzen eşlerine karşı "i'la" yani bir çeşit boşama tehdidinde bulunan Hz. Peygamber'in 24 yıllık evliliği esnasında bir defa bile böyle bir şeye tevessül etmemesi Hz. Hatice'nin evin hanımı olarak ne kadar başarılı olduğunun bir göstergesi gibidir.

C- Boykot Yıllarında Hz. Hatice

Ümmehâtü'l-mü'minîn arasında bizatihi bakımdan en zengini olmasına rağmen İslam'ın Mekke döneminde bütün mal varlığını ailesi ve ihtiyaç içerisindeki Müslümanlar için seferber eden Hz. Hatice, özellikle boykot yıllarında ciddi sıkıntılar yaşamış, yerine göre diğer Müslümanlarla birlikte bir dilim ekmeğe muhtaç şekilde yaşamak zorunda kalmıştır. Ancak o, bir kere bile bu durumdan dolayı dert yanmamış, eşini üzecek bir söz söyleyerek gün geçtikçe eriyen mal varlığı dolayısıyla bir serzenişte bulunmamıştır. Oysa ümmehâtü'l-mü'minîn'in diğerleri Medine

²³¹ Makrizî, I, 32; Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 209-210.

²³² İstambûlî-Şelebî, s.42; A. Halil Cuma, s.54.

²³³ Hamidullah, I, 169.

döneminin müreffeh günlerini idrak etmişler maddi ve manevi rahatlığa ermişler hatta bunlardan bazıları Medine'deki artan refah seviyesinden istifade etmek üzere Hz. Peygamber'e müracaat ederek onu zor durumda bırakmışlardır. Bir anlamda onlar daha önceden çekilen maddi ve manevi külfetleri en ağır bir şekilde yaşadığı dönemi görmeksizin, nispeten daha rahat günlerin yaşandığı bir devirde hane-i saadette bulunmuşlardır. Elbette onlar da Peygamber (sav) eşleri olarak lüks ve israftan kaçınarak geçimlerini sürdürmüşlerdir, ama en azından Medine döneminde onların manevi yönden sıkıntılara maruz bırakılmadıkların söyleyebiliriz. Hz. Hatice ise çocuklarıyla birlikte sıkıntılara göğüs germiş, haklı davasında eşi Hz. Peygamber'in maddi ve manevi bakımdan hep destekçisi olmuştur. Buna mukabil rahata erilen dönemi göremeden vefat etmiştir.

Hz. Hatice nübüvvetin 7 ve 10. yılları arasında gerçekleşen boykot esnasında da eşine destek olmuş, serveti ile muhtaç durumdaki müminlere yardım etmiştir. Müşrikler tarafından amansız bir ambargoya tabi tutulan Müslümanlar ve onlara asabiyet gereği destek olan Hâşimoğullarına mensup kimseler üç yıl boyunca çok sıkıntılı günler geçirmişlerdir. Özellikle dışarıdan mal alıp satmalarına izin verilmemiş, fahiş fiyatlarla karaborsadan gıda ve diğer ihtiyaç malzemeleri satın alınmaya çalışılmış, dolayısıyla tüm Müslümanların bu dönemde mevcut servetleri hızla tükenmiştir. Hz. Hatice'nin de mal varlığı kocasınınki ile birlikte tamamen bitmiştir. Onun mevcut birikimini sadece kendi aile fertleri için harcadığını söylemek doğru olmaz; muhtemelen o muhtaç durumdaki Müslümanlar için de harcamalarda bulunmuştur. Dolayısıyla Hz. Hatice, İslamiyet'in ilk yıllarında kocasına ve davası olan İslam'a sadece manevi yönden değil aynı zamanda maddi bakımdan da destek vermiştir.²³⁴

Esasen Hz. Hatice'nin bir eş ve bir kendisine iman ettiği bir peygamber olarak Hz. Muhammed'e, nübüvvet halkasının son temsilcisi olan Resûl-i Ekrem'e sağladığı destek onun Peygamberimiz tarafından olduğu kadar tüm Müslümanlarca da çok sevilmesine ve hayırla yad edilmesine vesile olmuştur. Aradan yıllar geçmesine ve pek çok evlilik yapmasına rağmen Hz. Peygamber'in onu hiç unutmaması, ondan öv-

²³⁴ Hz. Hatice'nin bu dönemdeki fedakarlıkları ve sabrı hususunda bkz., A. Halil Cuma, s.58-59.

güyle bahsetmesi ve daha da önemlisi bir vefa insanı olan Resulullah'ın diğer zevcelerinin yanında bile sürekli onunla ilgili övgü dolu sözler söylemesinin sebebi onun kendisi ve davası için yapmış olduklarıdır.

Hz. Peygamber, Hz. Hatice'nin kendisi ve İslamiyet uğrunda yaptıklarından övgüyle bahsedince başka zamanlarda devamlı bir şekilde onu kıskandığı kadar diğer kumalarını kıskanmadığını söyleyen Hz. Aişe²³⁵ devreye girerek

Ey Allah'ın Rasûlü!... Sanki yeryüzünde hiç kadın yok da yalnız Hatice var diye söylenmiştir.²³⁶ Bununla birlikte Hz. Peygamber Hz. Hatice'nin faziletlerini saymaya devam etmiştir.

Hz. Hatice'ye olan sevgisi ve vefası gereği Hz. Peygamber bu merhum eşini hayırla yâd ettiği gibi onun değer verdiği yakınlarına ve arkadaşlarına da özel ilgi göstermiş, elinden geldiğince onlara ikramlarda bulunmaya, hediyeler takdim etmeye çalışmıştır. Nitekim Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hale'nin sesini duyan ve Hatice'nin sesine benzetip heyecanla ayağa kalkan Hz. Peygamber, "Aman Allah'ım, bu Huveylid'in kızı Hâle'dir" deyince yine kıskançlık duyguları kabaran Hz. Aişe annemiz. Bunun üzerine Hz. Aişe kendini tutamayarak:

"Allah sana ondan daha hayırlısını vermiş iken, yaşlanıp ölüp gitmiş Kureyşli bir kadını ne diye hâlâ anıp duruyorsun" demiştir.²³⁷

Hatice'nin aleyhinde konuşulmasından rahatsız olan Hz. Peygamber, Aişe'nin kendisini daha hayırlı görmesini tasvip etmemiş ve duygularından hiç hoşlanmadığını anlatan bir ses tonuyla şöyle demiştir:

"Onun gibisi var mıydı? Allah'a yemin olsun ki, Allah bana ondan daha hayırlısını vermemiştir. İnsanlar küfrederken o bana inandı, insanlar beni yalanlarken o beni tasdik etti, insanlar beni mahrum ederken o beni malıyla destekledi ve Allah ondan bana evlatlar nasip etti."²³⁸

Bu sözler üzerine Resûlullah (sav)'in incindiğini anlayan Hz. Aişe, "Yâ Resûlallah, seni hak peygamber gönderen Allah'a yemin ederim ki,

²³⁵ Nevevî, X, 291; İbn Hacer, VII, 604; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 84; ed-Dımaşkî, s.57-62.

²³⁶ Nevevî, X, 291; İbn Hacer, VII, 604.

²³⁷ Süheylî, II, 424-425; Makdisî, *et-Tebyin*, s.72-73.

²³⁸ İbn Hacer, VII, 604; İbnü'l-Esir, *Usdü'l-Ğâbe*, VI, 84; ed-Dımaşkî, s.57-62; Kehhâle, I, 330.

bundan sonra Hatice'yi her zaman anabilirsin ben bir daha müdahalede bulunmayacağım" diyerek gönlünü almaya çalışmıştır.²³⁹

D- Hz. Hatice'nin Vefatı

Hz. Hatice boykotun kaldırılmasından 8 ay sonra vefat etmiştir. Ondan kısa süre önce de Hz. Peygamber'in amcası Ebû Talib ölmüştü.²⁴⁰ Her ikisi de Hz. Peygamber'in en çok sevdiği, değer verdiği ve maddi manevi desteklerini gördüğü yakınlarıydı. Onların vefatı gerçekten çok sıkıntılı günler geçirdiği bir döneme rast geldiği için Hz. Peygamber'in üzüntüsü daha da arttı. Zira bundan böyle saldırı, hakaret, iftira ve değişik şekillerdeki sıkıntılara maruz kaldığında desteklerini arkalarında hissedeceği, fikirleriyle çözüme ulaşacağı, bir baba gibi bir ana gibi kendisini teskin edip biz her zaman senin yanındayız, ihtiyaç duyduğunda arkadayız diyen iki önemli kimseyi kaybetmişti. Amcası ve eşinin ölümü Hz. Peygamber'i derinden etkilemiş, çok üzülmesine sebep olmuştur. Bu sebeple de onların vefat ettiği seneye senetü'l-hüzün yani üzüntü yılı denilmiştir. Hatta bu senenin bizzat Resûl-i Ekrem tarafından bu şekilde nitelendirildiği²⁴¹ de kaynaklarda yer alan rivayetlerdendir.

Sonuç

Hz. Peygamber'in hayatında önemli olan herkes Müslümanlar için merak konusu olmuştur. Onları bilip tanımak adeta Peygamber (sav)'i sevmenin, onun izinden gitmenin bir gereği gibi görülmüştür. Bu sebeple Hz. Peygamber'in eşlerinin hayatları önemsenmiştir.

Hz. Hatice kadının değerini bulamadığı Cahiliye toplumunda kişisel kabiliyeti ve kabilesinin desteği ile kendisine yer edinebilmiş asil, bilgili, zengin ve güzel bir kadındır. İlk iki evliliğinden üç çocuğu olmuş, daha önceki eşlerinin vefatları sebebiyle dul kalmış bir kadındı. Sahip olduğu niteliklerden dolayı pek çok Mekkeli onunla evlenmek isterken

²³⁹ Kehhâle, I, 330-331.

²⁴⁰ Hz. Peygamber, eşinin na'sını Hâcun mevkiindeki kabrine inerek bizzat kabre yerleştirmiştir. Bkz., İbn Hacer, VII, 604; Muhibiddin et-Taberî, s.34.

²⁴¹ Makrizî, I, 45.

dürüstlüğü, güvenilirliği, kabiliyetli oluşu ve aralarındaki akrabalık sebebiyle o Hz. Muhammed'le evlenmeyi tercih etmiş, hatta bunun için ilk teşebbüs de ondan gelmiştir. Bu evlilik 24 yıl sürmüştür, Hz. Hatice ile evliyken Hz. Muhammed tek eşli olarak hayatını sürdürmüştür. Hz. Hatice ile Hz. Muhammed'in evliliği sevgiyle başlamış, vefa, sadakat, anlayış, hoşgörü, fedakârlık ve saygıyla taçlanmıştı. Hz. Hatice gerek vahiy almadan önce gerekse peygamberlikten sonraki dönemlerde hep eşinin yanında yer almıştır. Hem manen hem de madden kocasını en güzel şekilde desteklemiştir.

Eşleri arasında Hz. Muhammed'i sadece Peygamber olarak değil ama daha çok onu bir insan ve koca olarak gören Hz. Hatice olmuştur. Elbette nübüvvetiyle birlikte eşine olan muhabbetinin ve bağlılığının daha da arttığını söyleyebiliriz.

Hz. Hatice ilklerin hanımefendisi olmuştur; Hz. Peygamber'in ilk eşi, ümmehâtü'l-mü'minînin ilki, peygamberimizden çocuğu olan ilk hanımı, ona iman eden ilk mümin, onun ilk öğrencisi, Müslümanlar arasında ilk olarak abdest alan ve ilk defa namaz kılan, Hz. Peygamber'e namazda cemaat olan ilk kadın gibi.

Evlilik hayatı boyunca Hz. Muhammed'e adeta bir anne, bir arkadaş ve vefakâr bir eş gibi her daim yol gösteren, destek olan ve onunla birlikte sıkıntılarına ortak olan bu kutlu kadını Allah Resulü (sav) çok sevmiştir. Bu sevgi, vefatıyla birlikte yok olup gitmemiştir. Zira Hz. Peygamber vefatından sonra da sözleri ve uygulamalarıyla ona değer verdiğini gösteren pek çok örnekler ortaya koymuştur. Ümmehâtü'l-mü'minînin arasında anne olma vasfını sadece mecazen değil Peygamber'in neslinin devamını sağlayacak çocuklara annelik etmesinden dolayı gerçekte de hak eden eşi de yine Hz. Hatice olmuştur. Zira o, hem seyyidlerin hem de şeriflerin yani sâdât-ı kirâmın anneannesidir.